

Posudek diplomové práce

Barbora MALIJEVSKÁ, *Historie kostela sv. Markéty v Chrasti-Podlažicích*, Hradec Králové 2017.

Práce o rozsahu 79 stran (z toho 7 stran vesměs fotografických příloh, které jsou většinou prací autorky) se skládá z Úvodu (s. 9-11), pěti kapitol vlastního odborného textu (s. 12-57), Závěru (s. 58-62), Seznamu pramenů a literatury (s. 63-68), dále následuje seznam příloh (s. 69-70) a Seznam královéhradeckých biskupů (s. 71), s. 72-79 je tvořena přílohami.

V Úvodu autorka vytyčuje záměr své práce: objasnit historii architektonicky významného, ale v církevní správě bezvýznamného (nejde o farní kostel-filiálka kostela v Chrasti, ani o kostel s význačnější poutní úlohou-konaly se zde jen regionální poutní slavnosti) kostela v Podlažicích ve vazbě na počátky činnosti Královéhradeckého biskupství.

Dosavadnímu stavu řešení této problematiky a informacím o pramenech je věnována první odborná kapitola *Přehled pramenů, dějin bádání a literatury vztahující se k tématu* (s. 12-15). Upozorňuje na důležité prameny v Archivu biskupství a dále v SOkA Chrudim-hlavně fond Děkanství Chrast, z literatury si všímá hlavně prací spjatých s počátky činnosti královéhradeckého biskupství a dále monografií k dějinám Chrasti. Za závažnější nedostatek této kapitoly považují fakt, že jde zde zcela opomenuto hodnocení kostela v umělecko-historické literatuře (především seznamy památek: Chytil, Wirth a Pochea některé stati Czechowiczovy.), která ale v dalším zpracování je ve značné míře využívána a citována, a v některých regionálních publikacích (např. *Chrudimsko a Nasavršsko IV- A.Klaus a kol. Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*).

Cenná z hlediska pochopení významu tohoto kostela je 2. odborná kapitola *Okolnosti vzniku královéhradecké diecéze a působení jejich biskupů v Chrasti* (s. 16-22). Autorka zde ukazuje, že při vzniku královéhradecké diecéze hrála určitou roli návaznost na zaniklé biskupství litomyšlské (na s. 16, dosti nejasná formulace jakoby litomyšlské biskupství souviselo s protireformací) a v tom hrála roli i tradice podlažického benediktýnského kláštera, který k této diecézi patřil. Dále si autorka správně všímá problémů, které vznikly po vlastním zřízení diecéze v roce 1664, kdy v Hradci neexistoval vhodný sídelní objekt proto biskupa a byly spory o patronát kostela mezi biskupem a městem, takže biskupství nemohlo kostel plně využívat. Za této situace arcibiskup Arnošt z Harrachu zakoupil jako hlavně ekonomickou základnu nově zřizovaného biskupství statek Chrast u Chrudimě. A ve zdejším zámku také

první biskupové většinou sídlili a v samotném Hradci se zdržovali jen málo. A to také přivedlo první hradecké biskupy i do bližšího styku s tradicí zaniklého benediktýnského kláštera v sousedních Podlažicích.

3. odbornou kapitolu nazvanou *Počátky kostela svaté Markéty* je možno považovat za jádro celé práce (s. 23-42) přinášející nejcennější poznatky o charakteru tohoto kostela. V úvodu se zabývá osobností zakladatele chrámu biskupa Jana Františka Krytofa z Talmberka (v úřadu byl v letech 1677-1698), který svoji činností naplňoval ideál barokního protireformačního biskupa (kontakt s věřícími, účast na poutích, časté osobní sloužení mši, podpora vzdělání kléru, stavební činnost). Spory s hradeckými měšťany jak při využívání městského kostela, tak v souvislosti s přípravou výstavby městské rezidence, však jeho biskupskou činnost ve městě komplikovaly a proto se výrazně zaměřuje na působení v Chrasti, která byla jeho hlavním sídlem, a v okolí. Součástí tohoto působení se stalo i založení kostela sv. Markéty přímo v areálu zaniklého podlažického benediktýnského kláštera, což bylo zhmotnělým vyjádřením vztahu ke katolické tradici území diecéze. Zachovalá fundační listina tohoto kostela vyjadřující i jeho zabezpečení a přání, aby zde byl spolu se sestrou, která přispěla ke kostelní nadaci, pohřben pochází z roku 1686. Vyjádřením vztahu nově založeného kostela k zaniklému klášteru bylo i patrocinium nově založeného kostela - sv. Markéta, světice u benediktýnů velmi oblíbené. Toto patrocinium nese i nejvýznačnější benediktýnský kostel v Praze-Břevnově.

Kromě ideologicky ovlivněného místa vybudování kostela sv. Markéty se autorka dále zamýšlí nad jeho architekturou. Především na základě některých teoretických prací z oblasti dějin architektury (hlavně B. Czechowicz) ukazuje, že charakter stavby tohoto kostela se svým charakterem výrazně liší od běžných barokních venkovských kostelů, ale je naopak blízký vrcholně středověkým gotickým katedrálám (trojlodní půdorys, ochoz nad bočními loděmi, průčelí zvýrazněné dvojicí hranolových věží), což je dokladem toho, že kostel kromě vyjádření návaznosti biskupství na starší dějinnou tradici svým umístěním, byl zamýšlen i jako jakási „dodatková katedrála“ ke katedrále hradecké, kterou nemohl zakladatel biskup Talmberk plně využívat. S tím záměrem zřejmě souviselo i zvolení kostela jako stavebníkovy pohřebního místa, snad v návaznosti na údajně odkrytou bývalou klášterní kryptu.

Talmberkovi předchůdci otázku pohřbu nemuseli řešit, neboť se záhy stali arcibiskupy pražskými a tím byla otázka jejich pohřebiště vyřešena, kdežto Talmberk jako první královéhradecký biskup, počítal s pohřbem ve své diecézi. Zakladatel se však dokončení stavby „svého“ kostela nedočkal, neboť zemřel již v roce 1698. Kostel byl podle původních

plánů dokončen až za třetího Talmberkova nástupce Jana Adama Vratislava z Mitrovic v roce 1721. Vzhledem k této situaci byly Talmberkovy ostatky uloženy provizorně v hřbitovním kostele sv. Martina v nedalekých Chrašicích a teprve v roce 1721 došlo k jejich translaci a trvalému uložení v kostele v Podlažicích. Jde o jediného královéhradeckého biskupa, který byl v této „poboční katedrále“ pohřben, ale i tak tento biskupský pohřeb význam tohoto kostela velmi zvýšil

4. odborná kapitola *Kostel sv. Markéty do roku 1848* (s. 43-51) řeší osudy kostela od vzniku do roku revolučních událostí roku 1848. Je zde charakterizován nejprve rozmach stavební aktivity v Chrasti a okolí za biskupa Jana Adama Vratislava z Mitrovic vyvolaný požárem Chrasti v roce 1709. Kapitola si všímá dokončení podlažického kostela, přestavby hřbitovního kostela v Chrašicích a dokončení stavby kostela v samotné Chrasti. Zdá se, že na tyto stavby měla vliv architektura již dříve založené kostelní stavby v Podlažicích. Doba biskupství Jana Adama Vratislava z Mitrovic uzavírá období, kdy Chrast byla vlastně hlavním centrem nově zřízené diecéze. Další biskupové již trvale pobývají v nově vybudované rezidenci v Hradci, také hradecký chrám po dořešení sporů s měšťany začíná po všech stránkách, včetně pohřbů, plnit funkci biskupské katedrály. Chrast se postupně mění jen v občasné letní biskupské sídlo. A s tím klesá i význam podlažického kostela. Zde sloužené bohoslužby se postupně omezují jen na svátek sv. Markéty a hlavní církevní svátky. Mše většinou ani při těchto svátcích již osobně necelebruje biskup. Vzhledem k nezařazení kostela do pevné církevní organizace (stavebně velmi význačný kostel stále zůstává filiálkou kostela chrastického), došlo v roce 1785 v souvislosti s josefínským rozhodnutím o uzavření filiálních kostelů, k jeho uzavření spolu s dalšími filiálními kostely patřící k chrastickému kostelu. To však vyvolalo odpor obyvatel Podlažic a Podskály a uzavření kostela bylo nakonec v roce 1787 zrušeno. V té době byl královéhradeckým biskupem Jan Leopold Hay, podporovatel josefínského reformy, oblíbený obyvateli Chrasticka, kde opět velmi často pobýval, ale neoblíbený u nástupců Josefa II. a u církevních představených. Právě to vedlo k jeho častému pobytu v ústraní v Chrasti. V souladu s josefínskými nařízeními zakazujícími pohřby v kostelech, Hay se nechal pohřbít mezi svými věřícími na venkovském hřbitově v Chrašicích, úlohu podlažického kostela jako biskupského pohřebiště již neobnovil.

Poslední kapitola *Kostel sv. Markéty od roku 1848* (s. 52- 57) zachycuje události spojené s kostelem v nové době. Na začátku kapitoly autorka ukazuje, že i po zrušení poddanství v roce 1848, kdy biskup přestal být vrchností chrastického panství, přetrvávala zde úcta k biskupům dále (např. jejich volby na čestné místo městské rady, slavnostní vítání při

příjezdu do města), ale jejich nezájem o podlažický kostel přetrvával. O kostel a zaniklý klášter ale začínají projevovat zájem místní vlastivědní pracovníci, začíná shromažďování památek na zaniklý klášter, dochází i k prvním archeologickým výzkumům jeho areálu (Josef Plaček, počátek 20. století). Určitým uznáním významu kostela se stalo zřízení funkce samostatného kostelníka, která trvala od roku 1918 do 30. let 20. století. Stavební stav kostela se však dále zhoršoval a to nakonec vedlo k první rozsáhlejší rekonstrukci objektu v roce 1941. V roce 1945 byl kostel poškozen výbuchem muničního vlaku na nedalekém nádraží v Rosicích u Chrastí. Objekt byl tehdy jen nouzově opraven a na celkovou rekonstrukci, která by zachránila tuto památku, se stále čeká.

Závěr přehledně shrnuje poznatky, které autorka získala svým studiem o této zajímavé památce.

Závěrečné seznamy pramenů a literatury svědčící o rozsáhlé heuristické přípravě práce. Obrazové přílohy vhodně doplňují text práce.

Závěr:

Autorce se podařilo ukázat zvláštní osudy tohoto kostela, které se odvíjejí nikoli od tradiční církevní správy, ale od osudů královéhradeckého biskupství. Určitou slabinou práce je 2. kapitola, kde není věnována náležitá pozornost hodnocení literatury, zvláště té, která se zabývá stavební historií kostela. Ve formulacích textu se projevují na některých místech stylistické nejasnosti (např. s. 16), častěji se opakují gramatické chyby (hlavně ve vazbách shody podmětu s přísudkem). Vzhledem k význačnému přínosu k poznání historie kostela doporučuji práci s plnou zodpovědností k obhajobě jako magisterskou diplomovou práci

prof. PhDr. František Musil, CSc

Hradec Králové 19. 4. 2017